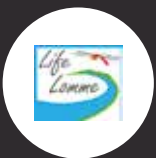

LIFE | LOMME

HERSTEL VAN DE NATUURLIJKE BIOTOPEN IN HET STROOMGEBIED VAN DE LOMME EN OMLIGGENDE GEBIEDEN

2010 | 2015

© David Cook

LIFE-PROJECTEN VOOR BIODIVERSITEIT IN EUROPA

Heel wat dier- en plantensoorten zijn met uitsterven bedreigd. Daarom heeft de Europese Unie besloten om in te grijpen en die verdwijning van de biodiversiteit af te remmen. In 1992 is de EU gestart met een LIFE(1)-programma om projecten voor milieu- en natuurbehoud in de lidstaten van de EU en sommige buurlanden te ondersteunen.

Op die manier hebben de LIFE-projecten bijgedragen tot de bescherming van bedreigde soorten (gaande van de symbolische pardelwyn in Andalusië tot de mysterieuze parelmossel in Finland), het herstel van natuurlijke biotopen die door menselijke activiteit waren aangetast, de strijd tegen invasieve exoten, de bewustmaking van het publiek en de politieke besluitvormers rond de milieuproblematiek en de ontwikkeling van grote ecologische netwerken.

HET PROJECT LIFE-LOMME

In dat kader werd het project LIFE-Lomme op touw gezet. Dat project streeft naar het herstel van natuurlijke biotopen die biologisch erg belangrijk zijn: venen, vochtige heiden, heischrale graslanden, alluviale weilanden, veldbies-beukenbossen, enz.

Die biotopen vallen door hun zeldzame karakter, kwetsbaarheid en originele biodiversiteit allemaal onder de Europese "Habitatrichtlijn", die hen op Europese schaal de status van belangrijk erfgoed toekent en die bevestigt dat het nodig is ze te beschermen, te onderhouden en te herstellen.

LIFE-Lomme werd uitgevoerd in drie gebieden van Natura 2000 in het stroomgebied van de Lesse en de Lomme. LIFE-Lomme vormt op die manier een aanvulling en versterking van het herstel dat door andere Waalse LIFE-projecten werd verwezenlijkt in soortgelijke natuurlijke biotopen: LIFE-Croix-Scaille, LIFE-Veengebieden van Saint-Hubert, LIFE-Plateau des Tailles, LIFE-Luikse Ardennen en LIFE-Hoge Venen.

Het project wordt gevoerd door het Operationele Directoraat-generaal Landbouw, Natuurlijke Hulpbronnen en Leefmilieu in samenwerking met de vzw 'Contrat de rivière pour la Lesse' en kreeg de financiële steun van de Europese Unie.

⁽¹⁾ L'Instrument Financier pour l'Environnement (LIFE)

WIE IS BIJ HET PROJECT BETROKKEN?

LIFE-Lomme omvat acties op openbare domeinen die in het werkgebied van het project liggen (gemeenten, provincie, parochie, gewest) en privéterreinen. De eigenaars, zowel overheid als particulieren, werken op volledig vrijwillige basis mee aan het project.

De door het project herstelde gebieden hebben een totale oppervlakte van 447 ha.

Eigenaar	Oppervlakte van het eigendom waar LIFE-Lomme wordt uitgevoerd (hectaren)	% bijdrage aan het project
Gemeente Libin	110	25
Gemeente Tellin	50	11
Gemeente Saint-Hubert	39	9
Gemeente Libramont-Chevigny	49	11
Gemeente Wellin	17	4
Gemeente Rochefort	5	1
Provincie Luxemburg	55	12
Parochie Smuid	2	0.4
Waals Gewest	66	15
Particulieren	54	12
TOTAAL	447 HA	100%

© Andreas Treppe

FOCUS OP DE DOOR HET PROJECT HERSTELDE NATUURGEBIEDEN

| Venen en vochtige heiden

De venen en vochtige heiden worden ook wel “veenmoerassen” genoemd. Het gaat om open natuurgebieden waar veenmos en kleine heesters zoals struikheide overheersen. Ze zijn gelegen in streken met een arme en zure bodem waar een streng, koud en vochtig klimaat heerst. In het Waals Gewest zijn ze dus alleen te vinden op de Ardeense hoogvlakten.

| Vochtige weilanden

Vochtige weilanden situeren zich doorgaans langs waterlopen. Bij een hoge waterstand of gestegen grondwaterspiegel kunnen ze onder water lopen. Vroeger werd het gras van die weilanden voornamelijk met de hand gemaaid of er stonden paarden te grazen.

De ringslang
Dit is de grootste slang in het Waals Gewest, maar ze is niet gevaarlijk voor de mens. Ze heeft verschillende biotopen, maar heeft een voorkeur voor vochtige weilanden diep in valleien.

De graspieper

Dit trekvogeltje leeft van insecten. Het verblijft hier tijdens de zomermaanden en voert dan in volle vlucht zijn fiere paringsdans uit in open gebieden zoals heiden en venen.

De beekoeverlibel

Deze libelsoort is voornamelijk te bewonderen in juli-augustus. Ze is terug te vinden aan de oevers van trage beekjes en zonnige plassen in veengebieden, laagvenen en sommige weilanden.

De blauwe vuurvlied

Deze vlinder houdt zich meestal op in de buurt van adderwortel, een plant die in vochtige weilanden gedijt. De vrouwtjes leggen hun eitjes namelijk alleen op die plant. De vlinder is bij ons te bewonderen in mei-juni.

Waarvoor zijn die open gebieden bedreigd?

Om te voldoen aan de hoge vraag naar hout en om de regionale economie te redden, zijn onze voorouders vanaf het midden van de 19de eeuw sparren beginnen planten, ook in de venen, vochtige weilanden en heiden. Voor de aanplant van naaldbomen op doorweekte grond waren een heleboel draineerbuizen nodig om de bodem droog te leggen. Die aanpassing van de omgeving en de monocultuur van sparren zorgden ervoor dat de typische bewoners en planten van die natuurgebieden verdwenen.

Bovendien werd de traditionele landbouwmethode met veeteelt in de open gebieden afgebouwd omdat de economische rendabiliteit niet volstond en de vochtige bodem verhinderde intensievere landbouw met machines.

De typische soorten van de venen, vochtige weilanden en heiden zagen hun habitat langzamerhand verloren gaan.

De hazelmuis

Dit zoogdier is zo groot als een muis. Het leeft in loofbossen met struiken als onderbegroeiing. Daar voedt het zich met zaden, knoppen, bloemen en insecten.

I Loofbossen

De loofbossen op de Ardeense hoogvlakten zijn er slecht aan toe. De jonge planten die het bos kunnen vernieuwen na de kap van hun ouders, zijn niet talrijk genoeg of zelfs volledig afwezig. Andere opvallende afwezigen zijn de "nevensorten": bomen en struiken die geen grote economische rol spelen, maar die belangrijk zijn voor een goed evenwicht in het bos (lijsterbes, berk, haagbeuk, ratelpopulier, vlier, enz.).

© Frank Vassen

De zwarte ooievaar

Deze vogel verkiest oude loofbossen, vooral in de Ardennen. De ooievaar jaagt in beekjes met een goede kwaliteit.

Waarom zijn de loofbossen op de Ardeense hoogvlakten bedreigd?

Het strenge klimaat van de hoogvlakten versterkt de negatieve gevolgen van allerlei factoren want de aangroei van jonge bomen en struiken is er minder intensief dan in andere streken:

- Te veel grote wilde soorten (herten, reeën, everzwijnen)
- Veel te compacte bodem door de doortocht van zware machines voor de bosbouw
- Ziekten die de bosbewoners treffen

HERSTEL VAN NATUURGEBIEDEN

LIFE-Lomme voerde al talloze acties om vochtige natuurgebieden in goede staat te herstellen. Die gebieden zullen op termijn opnieuw geschikte biotopen worden voor de soorten die er doorgaans terug te vinden zijn.

I (Opnieuw) Opentrekken van de ruimte

Veel van de vochtige gebieden (venen, heiden, weilanden) waar herstelacties van het project LIFE-Lomme plaatsvonden, waren herbeebost. Dat gebeurde soms in beperkte mate met enkele natuurlijke uitzaaiingen van gewone sparren her en der in de open ruimte, maar ook intensiever met dichtbegroeide naaldbomen. In dat laatste geval bleven alleen op enkele kleine stukken vochtige plaatsen over.

De eerste fase van de herstelacties bestond dus doorgaans in de manuele of machinale opruiming van de naaldbomen. Heel jonge sparren die ver uit elkaar staan, zijn economisch niet interessant en blijven gewoon staan. Ze verliezen zeer snel hun naalden en staan de terugkeer van typische vegetatie niet in de weg.

LIFE-Lomme heeft waar mogelijk geprobeerd de sparren die wel in dichte bossen staan maar nog te jong zijn voor klassieke economische exploitatie (verzaagd, in palen, ...) waardevol te benutten als brandhout. De jonge bomen worden dan verbrijzeld en verwerkt tot pellets/brokken of gebruikt voor warmte-krachtkoppeling.

Exploitatie van 88 ha bos dat nuttig is voor klassieke economische exploitatie (verzaagd, in palen, ...).

82 ha jonge sparren worden waar mogelijk verbrijzeld en benut als brandhout.

Manuele kap van 176 ha natuurlijk uitgezaaide sparren die ver uit elkaar staan.

I Herstel van de waterhuishouding

De bodem van aangetaste gebieden werd vaak drooggelegd en verloor zo zijn typisch vochtige karakter. Voor een optimaal herstel van de vochtige gebieden moet het grondwater dus weer op het natuurlijke peil worden gebracht. Dat kan op verschillende manieren.

De draineerbuizen worden afgesloten met doppen van klei. Het water wordt dan niet meer zo snel mogelijk afgevoerd via het netwerk van draineerbuizen, maar kan weer in de bodem dringen.

In de draineerbuizen voor de uitdroging van de bodem werden 699 doppen aangebracht waarmee een netwerk van in totaal 24 km aan draineerbuizen werd afgesloten.

De bouw van minerale dijken heeft hetzelfde doel: voor een zo lang mogelijke periode zo veel mogelijk water vasthouden in de herstelde gebieden. De klei wordt net als voor de doppen van de draineerbuizen ter plaatse weggenomen.

Er werden 28 dijken van 25 à 100 meter lang gebouwd.

I Specifieke maatregelen

Venen als biotoop

In het kader van het herstel van venen kan soms worden geplagd: de bovenste laag van de bodem wordt weggenomen tot 5 à 10 cm diepte. Dat heeft twee doelen:

- (1) de wortels vernietigen van de inheemse grassen die de aangetaste turfachtige gebieden willen inpalmen;
- (2) de 'zaadbank' stimuleren. Het gaat om zaden die zich in de loop der jaren in de bodem hebben verzameld. Wanneer de nog levensvatbare zaden worden blootgesteld aan het licht, kunnen ze opnieuw kiemen.

Om de terugkeer van typische soorten te versnellen op de bodem waarvan de bovenste lagen zijn verwijderd, heeft LIFE-Lomme er planten uit naburige gebieden gezet. De geselecteerde soorten voor die verplanting of "pioniersoorten" kunnen omstandigheden creëren die gunstig zijn voor andere soorten zodat die er op hun beurt kunnen groeien. Zo verplante het team van het project LIFE-Lomme eenarig wollegras en veenmos.

De plassen die ontstaan door het afsluiten van de draineerbuisen (inzinkingen op de plaatsen waar de klei voor de doppen werd weggenomen) en door de bouw van minerale dijken zijn helemaal niet diep. Het is waardevol om de reeks plassen aan te vullen met diepere poelen (minstens 1,5 meter diep) zodat het water en bijgevolg ook de dieren die er 's winters wonen nooit kunnen bevriezen.

In het kader van LIFE-Lomme werden 100 poelen gegraven.

Weilanden als biotoop

De meeste vochtige weilanden die aanvankelijk met naaldbomen begroeid waren en die door LIFE-Lomme werden hersteld, zullen worden onderhouden met een maaier. Dat impliceert een minutieuze voorbereiding van het terrein zodat er een tractor over kan. De stronken van de sparren worden verbrijzeld en de grond wordt gelijkgemaakt. Net als in de venen werd ook in de vochtige weilanden de terugkeer van de typische vegetatie versneld. Naburige weiden werden gemaaid en de zaden werden uit het hooi gehaald om vervolgens op de braakliggende gronden te worden gezaaid.

Bossen als biotoop

Om de achteruitgang van het loofbos tegen te gaan, heeft LIFE-Lomme midden in het bos stukken voor bosvernieuwing afgebakend. Het gaat om kleine lapjes (1 à 2 hectaren) met een omheining zodat planteneters er geen toegang meer toe hebben. Binnen de omheining werden allerlei nevensoorten geplant met het oog op een gevarieerd bos met trapsgewijze vegetatie. Wanneer de volwassen planten later zaden krijgen, kunnen die zich geleidelijk aan verspreiden in het omliggende bos buiten de omheining. Hoewel de tussenkomst dus heel lokaal blijft (binnen de omheining), is de diversificatie van het loofbos op grote schaal het uiteindelijke doel van deze actie.

Op een totale oppervlakte van 23 ha werden 21 stukken omheind om het bos te vernieuwen.

WAT NA HET HERSTEL?

De herstelde terreinen krijgen een speciale status om ze intensief te beschermen: publiek natuurreservaat of biologisch waardevol vochtig gebied. Elk hersteld gebied krijgt bovendien een «onderhoudsplan» met eventuele onderhoudsmaatregelen voor het behoud van de herstelde biotopen en kwetsbare soorten.

| Open gebieden

Het is voor het behoud van de oorspronkelijke en opmerkelijke biodiversiteit van de venen, vochtige weilanden en heiden belangrijk dat ze niet verwilderen. Zonder tussenkomst zouden ze immers geleidelijk aan overwoekerd en “afgesloten” raken door struikgewas en heesters, ten koste van de typische soorten die er aanwezig zijn. LIFE-Lomme heeft landbouwers ingeschakeld om ervoor te zorgen dat bepaalde herstelde gebieden geregeld worden onderhouden.

Vier landbouwers zijn met onderhoud gestart door 30 ha laat te maaien. De doortocht van een tractor/maaier is vrij ruw voor de kleine diertjes die er leven. Om de populaties insecten, reptielen en vogels te beschermen, worden elk jaar grote delen niet gemaaid zodat ze kunnen dienen als schuilplaats.

LIFE-Lomme heeft 15 stukken land met een oppervlakte van 74 ha omheind voor gebruik als grasland. Zeven landbouwers laten er hun rustieke runderen extensief grazen, wat wil zeggen dat er weinig dieren voor een groot grasoppervlak zijn.

I Bosomgevingen

In het bos hangt de frequentie van het onderhoud af van het beoogde bostype. Sommige loofbossen in zeer goede staat worden volledig beschermd als natuurgebied. In de bossen mag het hout niet worden geëxploiteerd (met uitzondering van de natuurlijk uitgezaaide sparren). Zo kan het bos verouderen en kunnen de natuurlijke dynamieken volop tot uiting komen.

In andere loofbossen wordt de voorkeur gegeven aan klassiek bosbeheer of beheer van ongelijkvormig hooghout. Er kunnen bomen worden weggehaald om de groei van een bos met bomen en struiken van verschillende hoogten te bevorderen. Zo kan het gebladerte zich op verschillende hoogten ontwikkelen zodat het bos aantrekkelijker wordt voor meer soorten dan een bos waarin de bomen allemaal even oud zijn. Op lokale schaal heeft LIFE-Lomme gezorgd voor bosbeheer in de vorm van laagstammige bomen.

Daar gebeuren de tussenkomsten wat frequenter met het oog op het behoud van een jonger en dichtbegroeid bos. Dergelijk bosbeheer kwam in het verleden vaak voor, vooral omdat het op regelmatige basis brandhout opleverde. Sommige soorten zoals de hazelhoen (vogel) hebben een sterke voorkeur voor dat soort bossen.

VOOR

VOOR

VOOR

NA

NA

NA

Fange Bubu (LIBIN)

Fagne Mâ d'eau (TELLIN)

Troufferies (LIBIN)

LIFE | LOMME

Direction de la nature
(Service public de Wallonie)

Avenue Prince de Liège 15 | 5100 Jambes
Tél. 0800/11 901

Responsible editor : José Renard, general Director f.f. of the Direction Générale Opérationnelle de l'Agriculture, des Ressources naturelles et de l'Environnement, avenue Prince de Liège 15 à 5100 Jambes.

Photo credits : LIFE-Lomme, or otherwise mentioned.

Graphism and printing : Punch Communication.

This publication was made in collaboration with the Walloon Region and the European LIFE program.